

BOTKA ILDIKÓ

tanítónő

Túrterebesi Általános Iskola

Szatmár megye

Népi gyermekjátékok mint választható tantárgy

Kutatásokat végezve próbáltam nyomon követni mindazokat a problémákat, amelyek a választható tantárgyak köré csoportosulnak: a tantárgy megválasztását befolyásoló tényezőket, a tantárgyi programkészítés nehézségeit a pedagógusok szemszögéből.

Az elemi oktatás szintjén kötelező módon meg kell jelennie minden osztálycsoport esetében legalább egy választható tantárgynak. A vizsgálat során arra jutottam, hogy még mindig, az 1998-1999-es romániai közoktatási reform óta, 10 év eltelte után is nehézségnek számít, a pedagógusok körében, egy választható tantárgy megválasztása és tantárgyi tervének elkészítése, megfelelő kidolgozása.

A megkérdezett pedagógusok válaszai során kiderült, hogy az ismerethiány, a szakirodalom hiánya megnehezíti a jóváhagyatáshoz szükséges dokumentáció elkészítését.

A tanítók nem ismerik, milyen lépéseket kell tartalmaznia egy választott tantárgy programjának: a tantárgyi programokból hiányoznak bizonyos kötelező lépések vagy ezeket másokkal helyettesítik a tanítók, néhány esetben fogalomzavar volt észlelhető vagy bizonyos fogalmak egybeestek a lépések felsorolásakor.

Ugyanakkor a tanítók nincsenek kellőképpen felkészülve a választható tantárgy jóváhagyatásához szükséges dokumentáció elkészítésében. Ha egy tantárgyi program nem tartalmazza a kötelező lépéseket, sem az iskola vezetősége, sem a szaktanfelügyelő nem hagyhatja jóvá a tantárgyi tervet és a nem megfelelő összeállítás az újra dolgozást vonja maga után. Ahhoz, hogy a központi értékelés megfelelő legyen, a tanítónak teljes mértékben felkészültnek kell lennie a választható tantárgy programjának kidolgozását illetően.

A kérdésekre adott válaszok azt sugallják, hogy a tanítók ismeretszintje a választható tantárgyakat illetően hiányos, egyáltalán vagy csak részben vannak felkészülve ezen a téren. Nem ismerik a kötelező tantárgyi programok tartalmát sem és nagymértékben az összeállítás, kidolgozás begyakorlására, rendszerezésére, elmélyítésére is szükség van.

Ebből a realitásból kiindulva választottam a választható tantárgyak alaposabb tanulmányozását, programjának kidolgozását. Ezzel a tervezéssel segítséget szeretnék nyújtani azoknak a pedagógusoknak, akik munkájuk során nehézségekbe ütköztek a tantárgyi terv elkészítésekor, de azok számára is, akik szívesen dolgoznának ki újabb tantárgyi terveket.

Miért éppen a népi gyermekjátékokra esett a választás, mint választható tantárgy tanítása? A válasz: a JÁTÉK szépsége, formáló, alakító ereje.

A kisgyermek minden idejét a játék foglalja le. Játsszik egyedül, szüleivel, társaival és mindazzal, ami keze ügyébe kerül. Képzletében megelevenednek a tárgyak, és emberi tulajdonságokkal ruházza fel. Számára a környező világ rejtélyeinek megfajtása nem

korlátozódik a látottakra és hallottakra, megértésükhöz tapasztalatra van szüksége, amelynek legcélravezetőbb útja az „eljátszás”. Élményeit, benyomásait játékaiban dolgozza fel, amelyek értelmi, érzelmi és fizikai fejlődésének arányában válnak egyre változatosabbakká és a szórakozás örömeinek kiapadhatatlan forrásává. Egészséges gyermek elképzelhetetlen a játék mozgalmassága, szenvedélye nélkül.

A játék a gyermek egyik legtermészetesebb és legszükségesebb tevékenységi formája, amely végigkíséri egész életén keresztül. A játék elsősorban a szabadság, kötelesség, az öröm, az élmény, a vidámság, a verseny s a szépség fogalmára összpontosul. Növeli a kreativitást, észrevétlenül javítja az ideg-izom koordinációt. Elengedhetetlen eszköz a tempó és ritmusérzék kialakításában, a térben való tájékozódás és elhelyezkedés megítélésében.

Játék közben jó lehetőségünk van a közösségi tevékenység kialakítására. Az egymásért való küzdelem, a másik segítése, a társak megbecsülése, a türelem mind olyan tulajdonság, amely a játékban elengedhetetlen. Játzással ezeket a pozitív tulajdonságokat fejleszthetjük, a negatív jellegű megnyilatkozásokat – udvariatlanság, durvaság, csalás, gúnyolódás – határozott játékvezetéssel visszaszoríthatjuk.

A nép által kitalált játékok a generációk kapcsolatát, a vidámságot jelentették. A változatos jellegüket az biztosította, hogy minden tájegységnek megvoltak a sajátos szokásaik, népi játékformái. Vannak vidékek, ahol még manapság is természetes a népi játékok tovább élése, de bizony olyan tájegységek is vannak, ahol szinte teljesen feledésbe merültek.

A népi játékok fogalmkörébe minden típus beletartozik, a kisgyermekek mondókás, énekes játékaitól a sportszerű ifjúsági játékokig, az egyszerű helyváltoztatási játékoktól a futó- és fogójátékokig, szabadtéri- és tantermi játékok.

A sokirányú tevékenységre lehetőséget nyújtó népi játékok - a szöveg, dallam és mozgás harmonikus egysége mellett - természetesek és egyszerűek. Rendszerint rövid történetet jelenítenek meg, a mindennapi élet egy-egy mozzanatát utánozzák, meghatározott szabályok alapján.

A nevelési rendszerünkben a népi játékokat biztos alapnak tekinthetjük. Ezekben a játékokban rengeteg a szépség, a változatosság, minden gyermek számára alkalmasak. A játéktér bárhol kijelölhető, a játékeszközök könnyen és tetszetősen előállíthatók.

Az ügyességet, gyorsaságot, önállóságot, gyors ítélő- és felfogóképességet, fantáziát, humorérzetet, kezdeményező készséget igénylő játékok kedvezően befolyásolják és gyorsítják a gyermek intellektuális, művészi, emocionális és akarati fejlődését. A játékok során a nevelő a gyermekek adottságainak megfigyelése mellett a képességek kifejlődését is elősegítheti, irányíthatja.

Tehát nem is lehet eléggé hangsúlyozni a játék formáló, alakító, fejlesztő hatását, ezért is választottam választható tantárgyként a népi gyermekjátékokat. Érvként szolgált az is, hogy első osztályos gyerekek kerülnek majd a kezem alá, és a játék által jól megismerhetjük egymást, ez a tevékenységforma összeforr majd bennünket, örömmel várják majd az új játékok megtanulását és élvezettel vesznek részt a „játékorákon”, valamint azért, hogy továbbadjam ezeket a játékokat, az értékeket nem hagyhatjuk kihalni.

A tanév során kb. 40 játékot tanultunk meg. Játékba hívtuk egymást énekes népi játékokkal, a játékvezetőt vagy a kezdőjátékost mondókákkal, kiszámolókkal választottuk ki, tanultunk futó- és fogójátékokat, egyszerű járási, helyváltoztatási és rendjátékokat.

A mondókákat, párbeszédet nagyon kedvelik a kisiskolás gyermekek, ezért szabadtéri játékok - mondókákkal és párbeszéddel - is előfordultak. Fontosnak tartottam más népek

játékainak a megismertetését is, ezért néhány ilyen típusú játék is megjelenik a tantermi játékok mellett, amelyeket az időjárás függvényében iktattunk be.

Mindezeket figyelembe véve, fontosnak tartottam a gyűjtemény összeállításakor, illetve a választható tantárgy kiválasztásakor, hogy kisiskolásaim életében fő helyet foglaljon el a népi játék a többi tantárgy mellett.

A VÁLASZTHATÓ TANTÁRGY PROGRAMJÁNAK, TANTÁRGYI TERVÉNEK KIDOLGOZÁSA

Először az *indoklást*, érveket kell feltüntetni, ami ½-1 oldalból áll és megindokolja az ajánlott, választott tantárgyat.

A *részletes követelmények* a közös tanterv követelményei alapján fogalmazódnak meg, de nem azonosak ezekkel. A heti 1 órában gyakorolt választható tantárgynak 5-6 részletes követelményt fogalmazunk meg.

A *tanulási tevékenységek* leírják a módot, amellyel a diák a tanulási folyamat során megvalósítja a célkitűzéseket. Egy részletes követelményhez 1-3 tanulási tevékenység tartozik.

Részletes követelmények	Tanulási tevékenységek
1.	
2.	
3.	
...	

A következőkben a *tartalmak* az opcionális által ajánlott információkat tartalmazza, amelyek révén a diákok elérik, megvalósítják a célkitűzésekbe foglaltakat.

Mint *értékelési módok* olyan ellenőrzési típusok lesznek leszögezve, amelyek megfelelnek az ajánlott választható tantárgynak. Például: írásbeli ellenőrzés, szóbeli feleltetés, referátum, projekt, gyakorlati próba stb.

A tantárgyi terv elkészítését a *könyvészet* zárja, ahol fel kell tüntetni a hivatkozásokat.

1. *Bújj, bújj, zöld ág – Népi gyermekjátékok – választható tantárgy az I. osztályban* **Választható tantárgy programja**

A választható tantárgy megnevezése – *Bújj, bújj, zöld ág – Népi gyermekjátékok*

Osztály – I.

Óraszám – 1 óra/hét

Tanítónő – Botka Ildikó

Indoklás

„Minden jó játék valami módon az életre készít fel: olyan képességeket fejleszt ki a gyermekben, amiknek esetleg öreg koráig hasznát veheti. De ami a legfontosabb a jövőt illetően: minden játék megköveteli a testi vagy szellemi nekifeszülést, a győzelmi vágyat, s vele együtt azt is, hogy semmilyen vereséget ne fogadjunk el véglegesnek.” (Varga Domokos: Kölyökkóstolató)

Játékkal kezdjük az életünket, a világgal való ismerkedésünket, s aztán így vagy úgy gyakoroljuk felfelé lépésünktől egészen életünk végéig. Mert senki le nem tagadhatja: szeret játszani. A játék hozzátartozik mindennapi életünkhöz, mint az étkezés, a gondolkodás vagy a cselekedet. A játék a kisgyermek legfontosabb, elsődleges tevékenysége, amely a személyiség fejlődését alapvetően meghatározza.

A népi gyermekjátékok számos változata ismert: versenyjátékok, tréfás játékok, kirándulásokon alkalmazható játékok, szabadtéri játékok mondókákkal, párbeszéddel, énekes népi játékok, játékvezető vagy a kezdőjátékos kiválasztása stb. Ezek közül a mondókás, énekes népi játékok igen közkedveltek a gyermekek körében, ugyanis az énektanulás nagymértékben közösségfejlesztő, azaz morálisan értékes tevékenységforma, pozitív emóciókat hoz létre. Annyira elmérgesedett ez a mai világ, hogy a zenét is tanuló gyermek csak pluszt kaphat, és finomodik a lelki világa.

Régebben sem maguktól játszottak a gyerekek, hanem egymást utánozva tanulták a játékokat, és mivel senki nem szólt bele, hogy azok milyenek legyenek, együtt formáltak, csiszolták őket. Az így kialakított népi játékok nem avulnak el, bármilyen korban és bármilyen körülmények között a gyerekek szórakozását szolgálják. Közben a játszók ügyesednek, okosodnak és jól is érzik magukat.

A játékok tanulásával, játszásával különböző magatartásformákat alakíthatunk ki: szellemi, fizikai vagy közéleti munka, értékővő magatartás, a közösség szellemi, kulturális vagy természeti értékeinek megvédése, óvása, segítőkészség, fegyelmezetttség.

Ezeket figyelembe véve, e tantárgy keretén belül, a gyerekek megismerkedhetnek változatos régi és újabb népi játékokkal, célom ezen játékok továbbadása, értékeink megóvása. Ez motivált a fentebb említett tantárgy, mint opcionális tantárgy bevezetéséhez a következő tanévben.

Ezek a játékok kisiskolásaim testi, értelmi, érzelmi és akaratú fejlődését szolgálják majd, általuk értékes ismeretekre, egyéni és társas tapasztalatokra tehetnek szert, biztosítják a gyermek szervezetének, ügyességének, testi erejének gyarapodását és működésbeli differenciálódását, kielégíti a gyermek tevékenységvágyát, képességeket fejleszt, lehetőséget nyújt az önálló próbálkozásra, megtanít a helytállásra, a minél magasabb szintű minőségi munkára való törekvésre, a győzni akarásra, önmagunkért és másokért érzett felelősségtudat kialakításához járulhat hozzá, sikerélmény forrása, megtanítja a gyermekeket, hogy az életben vannak szabályok, amelyek egyformán kötelezőek mindenki számára.

Általános fejlesztési követelmények:

1. A tanulók harmónikus fizikai fejlődésének biztosítása
2. A mozgásos játékok gyakorlása iránti igény kialakítása a tanulóknál
3. A zenei és irodalmi élmény iránti fogékonyság kialakítása
4. A teljes személyiség fejlesztése, pozitív erkölcsi vonások és magatartásformák kialakítása
5. A csapatszellem és az együttműködési készség fejlesztése az elfogadott játékszabályok betartásával

RÉSZLETES KÖVETELMÉNYEK ÉS TANULÁSI TEVÉKENYSÉGEK

1. A tanulók harmonikus fizikai fejlődésének biztosítása

Részletes követelmények	Tanulási tevékenységek
<i>A tanulók legyenek képesek:</i> 1.1. végrehajtani az elsajátított mozgásokkal ellátott játékokat a saját képességeiknek megfelelően	<i>A megvalósítás lehetséges módjai:</i> - bizonyos mozgások végrehajtása versenyhelyzetben - gyorsaságot igénylő dinamikus játékok
1.2. változó körülmények között az elsajátított készségeket felhasználni	- az elsajátított készségek gyakorlása változó körülmények között
1.3. kitartást tanúsítani a fizikai képességeket igénybe vevő tevékenységek során	- a harmonikus fizikai fejlődés modelljének elfogadása - speciális játékok

2. A mozgásos játékok gyakorlása iránti igény kialakítása a tanulóknál

Részletes követelmények	Tanulási tevékenységek
<i>A tanulók legyenek képesek:</i> 2.1. egyszerű mozgásos játékok elsajátítására	<i>A megvalósítás lehetséges módjai:</i> - egyszerű járási, helyváltoztatási és rendjátékok
2.2. bizonyos feladatok végrehajtásáért kitartóan küzdeni	- futó – és fogójátékok, versenyjátékok (egyéni versengések)

3. A zenei és irodalmi élmény iránti fogékonyság kialakítása

Részletes követelmények	Tanulási tevékenységek
<i>A tanulók legyenek képesek:</i> 3.1. zenei élményeik kifejezésére	<i>A megvalósítás lehetséges módjai:</i> - zenével kísért játékok
3.2. a zene és a zenei játékok élvezetére	- énekes népi gyermekjátékok
3.3. irodalmi élményeik kifejezésére, irodalmi jellegű népi gyermekjátékok elsajátítására	- szabadtéri játékok mondókákkal - szabadtéri játékok párbeszéddel - a játékvezető vagy a kezdőjátékos kiválasztása
3.4. különböző népek játékainak megismerésére	- népek játékai

4. A teljes személyiség fejlesztése, pozitív erkölcsi vonások és magatartásformák kialakítása

Részletes követelmények	Tanulási tevékenységek
<i>A tanulók legyenek képesek:</i> 4.1. a játékok elsajátítása adta pozitív magatartásformák szükségességének megindokolására	<i>A megvalósítás lehetséges módjai:</i> - szerepjátékok - megfigyelés
4.2. erkölcsi vonások megnyilvánulását előidéző helyzetek felismerésére	- viselkedési helyzetek problematizálása játék közben
	- a gyerekek fizikai és erkölcsi integritásának sérülésekor végzett esztétikus vizsgálatok

5. A csapatszellem és az együttműködési készség fejlesztése az elfogadott játékszabályok betartásával

Részletes követelmények	Tanulási tevékenységek
<i>A tanulók legyenek képesek:</i> 5.1. a játékszabályok ismeretére és betartására	<i>A megvalósítás lehetséges módzatai:</i> - tevékenységek különböző formákban
5.2. a játékok szervezési és lebonyolítási szabályainak elsajátítására	- a szabályok felismerése a bemutatás és példák segítségével - gyakorlati tevékenységek
5.3. ismerni és alkalmazni a megfelelő magatartási formákat társaikkal szemben a különböző játékok során	- megjegyzésekkel és példákkal tűzdelt beszélgetés - csoporttevékenységek
5.4. együttműködési szellemet tanúsítani társaikkal szemben	- a bemutatott viselkedési modellt elfogadása - versenyek (egyéni - és csapatversenyek)

TANULÁSI TARTALMAK

1. A játékvezető vagy a kezdőjátékos kiválasztása:

- 1.1. Mondókák és kiolvasók
- 1.2. Kiszámolók
- 1.3. Ki húzza a rövidebbet?
- 1.4. Palackpörgetés
- 1.5. Ököltorony
- 1.6. Behunyt szemes választó
- 1.7. Választás gyufásdobozzal

2. Egyszerű járási, helyváltoztatási és rendjátékok:

- 2.1. Posta
- 2.2. Gyorsan helyre!
- 2.3. Tűz, víz, levegő
- 2.4. 1, 2, 3, 4, 5
- 2.5. Bújj a fészekbe
- 2.6. Csapda
- 2.7. Fogd meg a vízisikló farkát!

3. Futó – és fogójátékok:

- 3.1. A nyúl és az agár
- 3.2. Hátsó pár, előre fuss!
- 3.3. Nyulak, a bokorból ki!
- 3.4. Mókusok, nyulak, őzek

4. Szabadtéri játékok mondókákkal:

- 4.1. Erre kakas, erre tyúk
- 4.2. Szaladj a labda elől!
- 4.3. Csengőkereső

5. Szabadtéri játékok párbeszéddel:

- 5.1. Gyertek haza, libuskáim!

5.2. Kelj fel, Jancsi!

6. Énekes népi játékok:

- 6.1. Ki játszik ilyet?
- 6.2. Tüzet viszek
- 6.3. Hej, koszorú, koszorú
- 6.4. Lopják a szőlőt
- 6.5. Összegyültek, összegyültek
- 6.6. Csütörtökön virradóra

7. Népek játéka:

- 7.1. Medveütögető (Dánia)
- 7.2. A vadász és a kutyái (Franciaország)
- 7.3. Felborult a kosár! (Kína)
- 7.4. Dobás vödörbe (Portugália)

8. Tantermi játékok:

- 8.1. Állati hangverseny
- 8.2. Székcserébere
- 8.3. Egér kergeti a medvét
- 8.4. Halló, halló
- 8.5. Virágoskert
- 8.6. Itt repül a kismadár

ÉRTÉKELÉSI MÓDOK:

☞ gyakorlat próbák, tevékenységek

☞ az egyéni fejlődés követése, a tanulók viselkedésének megfigyelése, a tevékenység megfigyelése

KÖNYVÉSZET:

1. Baka Judit: *Ki játszik ilyet? Iskolai és népi játékok*, Erdélyi Tankönyvtanács, Kolozsvár 2004
2. *Bújj, bújj, zöld ág – Népi gyermekjátékok*, Sziget kiadó, Kabocsa 1997
2. Dr. Magyar György: *Testnevelés módszertan*, Syryus Téka Kiadó, Csíkszereda 2002
4. *Közoktatás*, XI. évfolyam, 7. szám, 2000. július – *A zenei nevelés I-IV. osztályos tanterve*
5. Raffay Zsófia: *Az esélyegyenlőtlenség csökkentése zenei neveléssel*, ELTE PPK Neveléstudományi Intézet, Budapest 2005, Kézirat
6. www.jatekhaz.skicc.hu

KALENDARISZTIKUS TERVEZÉS

Műveltségi terület: Művészetek

Tantárgy: Bújj, bújj, zöld ág – Népi gyermekjátékok

Osztály: I.

Óraszám: 1 óra/hét

Óraszám: 34 óra/év

Tanulási egységek	Részletes követelmények	TARTALMAK	Óraszám	Hét	Megjegy.
Mit tanultam az óvodában?	1.1., 1.2., 1.3., 2.1., 2.2., 3.1., 3.2., 3.3., 3.4., 4.1., 4.2., 5.1., 5.2., 5.3., 5.4.	Óvodában tanult népi játékok felelevenítése	2	1-2. hét	
Futó – és fogójátékok:	1.1., 1.2., 1.3., 2.2., 4.1., 4.2., 5.1., 5.2., 5.3., 5.4.	A nyúl és az agár Hátulsó pár, előre fuss! Nyulak, a bokorból ki! Mókusok, nyulak, őzek	4	3-6. hét	Az időjárásváltozásokból kifolyólag tantermi játékokat iktatunk be
Szabadtéri játékok mondókákkal	1.1., 1.2., 1.3., 3.3., 4.1. 4.2., 5.1., 5.2., 5.3., 5.4.	Erre kakas, erre tyúk Szaladj a labda elől! Csengőkereső	3	7-9. hét	
Szabadtéri játékok párbeszéddel	1.1., 1.2., 1.3., 3.3., 4.1., 4.2., 5.1., 5.2., 5.3., 5.4.	Gyertek haza, libuskáim! Kelj fel, Jancsi!	2	10-11. hét	
Egyszerű járási, helyváltatási és rendjátékok	1.1., 1.2., 1.3., 2.1., 4.1., 4.2., 5.1., 5.2., 5.3., 5.4.	Posta Gyorsan helyre! Tűz, víz, levegő 1, 2, 3, 4, 5 Bújj a fészekbe Csapda Fogd meg a vízisikló farkát!	7	12-18. hét	
Népek játécai	1.1., 1.2., 1.3., 3.4., 4.1., 4.2., 5.1., 5.2., 5.3., 5.4.	Medveütögető (Dánia) A vadász és a kutyái (Franciaország) Felborult a kosár! (Kína) Dobás vödörbe (Portugália)	4	19-22. hét	

Énekes népi játékok	1.1., 1.2., 1.3., 3.1., 3.2., 3.3., 4.1., 4.2., 5.1., 5.2., 5.3. 5.4.	Ki játszik ilyet? Tüzet viszek Hej, koszorú, koszorú Lopják a szőlőt Összeültek, összeültek Csütörtökön virradóra	6	23-28. hét	
Mit tanultam az I. osztályban	1.1., 1.2., 1.3., 2.1., 2.2., 3.1., 3.2., 3.3., 3.4., 4.1., 4.2., 5.1., 5.2., 5.3., 5.4.	Ismétlés Készülődés az ABC - ünnepélyre	6	29-34. hét	

SZAKKIFEJEZÉSEK JEGYZÉKE:

1. az egyéni fejlődés követése, a tanulók viselkedésének megfigyelése, a tevékenység megfigyelése = observarea sistematică a activității și a comportamentului elevilor
2. általános fejlesztési követelmények = obiective cadru
3. értékelési módok = modalități de evaluare
4. gyakorlat próbák, tevékenységek = probe și activități practice
5. indoklás = argument
6. kalendarisztikus tervezés = planificare calendaristică
7. könyvészet = bibliografie
8. megjegyzések = observații
9. óraszám = număr de ore
10. részletes követelmények = obiective de referință
11. tanulási egységek = unități de învățare
12. tanulási tevékenységek = activități de învățare
13. tartalmak = conținuturi